

А. В. Олійник, доктор філософії, Керівник ТОВ «Анноун»
ORCID: 0009-0009-4071-7421

ДЖЕРЕЛА МІЖНАРОДНОГО ПРАВА В СИСТЕМІ ДЖЕРЕЛ АДМІНІСТРАТИВНОГО ПРАВА

Стаття присвячена з'ясуванню місця джерел міжнародного права у системі джерел адміністративного права України. Увагу зосереджено на формальному розумінні джерел міжнародного права як форм закріплення міжнародно-правових норм, що мають юридичну обов'язковість для держави. Обґрунтовано, що чинні міжнародні договори України, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України, є складовою законодавства України та підлягають застосуванню у сфері адміністративно-правового регулювання. Розкрито значення джерел міжнародного права для регулювання діяльності органів публічної влади та публічно-правових відносин. Показано, що положення міжнародних договорів та загальновизнані норми міжнародного права враховуються під час підготовки і прийняття адміністративних актів, проведення адміністративних процедур, розгляду звернень фізичних і юридичних осіб, а також при здійсненні контролю і нагляду. Особливу увагу приділено значенню джерел міжнародного права для адміністративного судочинства під час розгляду адміністративних справ та оцінки рішень, дій або бездіяльності органів публічної влади. Визначено основні форми реалізації джерел міжнародного права в адміністративному праві, зокрема шляхом закріплення у законодавстві, безпосереднього застосування у випадках, передбачених законом, а також використання під час тлумачення адміністративно-правових норм. Зроблено висновок, що джерела міжнародного права займають визначене місце в системі джерел адміністративного права України та застосовуються у взаємозв'язку з нормами законів і підзаконних нормативно-правових актів.

Ключові слова: джерела права, міжнародне право, адміністративне право, джерела адміністративного права, міжнародні договори, публічне адміністрування, адміністративні акти, адміністративне судочинство, публічна адміністрація.

A. V. Oliinyk. Sources of International Law in the System of Sources of Administrative Law

The article examines the place of the sources of international law within the system of sources of administrative law of Ukraine. The focus is placed on the formal understanding of the sources of international law as forms in which international legal norms are established and which are legally binding for the state. It is substantiated that the international treaties of Ukraine that have been approved by the Verkhovna Rada of Ukraine form part of the legislation of Ukraine and are subject to application in the field of administrative law regulation.

The significance of the sources of international law for regulating the activity of public authorities and public-law relations is revealed. It is shown that the provisions of international treaties and generally recognized norms of international law are taken into account during the preparation and adoption of administrative acts, the conduct of administrative procedures, the consideration of applications of individuals and legal entities, as well as in the exercise of control and supervision. Particular attention is given to the role of the sources of international law in administrative adjudication during the consideration of administrative cases and the assessment of decisions, actions, or omissions of public authorities.

The main forms of implementation of the sources of international law in administrative law are identified, including their incorporation into legislation, direct application in cases provided for by law, and their use in the interpretation of administrative legal norms. It is concluded that the sources of international law occupy a defined place in the system of sources of administrative law of Ukraine and are applied in conjunction with laws and subordinate regulatory legal acts.

Key words: sources of law, international law, administrative law, sources of administrative law, international treaties, public administration, administrative acts, administrative adjudication, public authorities.

Постановка проблеми. Адміністративне право регулює публічно-правові відносини, що виникають у зв'язку з реалізацією повноважень органів публічної влади та забезпеченням прав і законних інтересів приватних осіб у взаєминах із публічною адміністрацією. У сучасних умовах на зміст адміністративно-правового регулювання впливають не лише норми вітчизняного права, а й положення міжнародних договорів України, загальновизнані принципи і норми міжнародного права, а також судова практика міжнародних судових установ, яка підлягає врахуванню у правозастосуванні.

Укладення та виконання міжнародних договорів України, участь у міжнародних організаціях і взяті міжнародні зобов'язання зумовлюють необхідність приведення у відповідність норм вітчизняного адміністративного законодавства з нормами міжнародних актів. Це проявляється у законодавчих змінах, у формуванні адміністративних процедур, у визначенні стандартів діяльності органів публічної влади, а також у практиці здійснення судового контролю за рішеннями, діями чи бездіяльністю суб'єктів владних повноважень.

© А. В. Олійник, 2026

Стаття поширюється на умовах ліцензії відкритого доступу CC BY 4.0

Разом із тим у науковій літературі не сформовано єдиних правових поглядів щодо місця джерел міжнародного права в системі джерел адміністративного права та щодо способів їх дії у сфері публічно-правових відносин. Залишаються дискусійними питання співвідношення міжнародно-правових норм і норм вітчизняного адміністративного права, умов їх застосування, а також ролі міжнародних стандартів у нормотворчій і правозастосовній діяльності органів публічної влади.

Отже, наукова проблема полягає у необхідності комплексного дослідження джерел міжнародного права як складової системи джерел адміністративного права, визначення форм їх впливу на вітчизняне адміністративне законодавство та з'ясування особливостей їх застосування у діяльності органів публічної влади і в адміністративному судочинстві.

Аналіз останніх досліджень. Питання джерел міжнародного права розкривалися через визначення їх форм, змісту та класифікації. У вітчизняній літературі ці питання систематизовано у працях В. Г. Буткевича, В. В. Мицика, О. В. Задорожного та у дисертації О. В. Київця. Окремі положення щодо поняття і видів джерел аналізували О. К. Каненберг-Сандул, С. Р. Кравченко, О. В. Буткевич, О. А. Гавриленко, Я. С. Пасічник, О. О. Нігрєєва. Водночас питання місця та ролі джерел міжнародного права в системі джерел адміністративного права не отримало належного комплексного опрацювання. У наукових працях зазначена проблематика розглядається переважно в межах міжнародного або конституційно права, без комплексного дослідження механізмів реалізації міжнародно-правових норм у сфері адміністративно-правового регулювання та діяльності органів публічної влади. Це зумовлює потребу у спеціальному дослідженні зазначеного питання з позицій науки адміністративного права.

Мета статті полягає у з'ясуванні місця джерел міжнародного права в системі джерел адміністративного права України та визначенні форм їх реалізації у діяльності органів публічної влади.

Виклад основного матеріалу. У науці міжнародного права питання розуміння джерел права традиційно пов'язується з визначенням форм вираження та способів існування міжнародно-правових норм. У цьому зв'язку заслуговують на увагу погляди Г. Бріггса, який пропонує розглядати джерело міжнародного права виключно у формальному значенні – як відображення методу та способу створення норми міжнародного права [1, с. 44]. Подібною точки зору дотримується і Г. Шварценбергер, який, аналізуючи категорію «джерело», розмежовує два взаємопов'язані процеси: правотворчий і правовизначаючий. Перший охоплює міжнародні договори, міжнародний звичай та загальні принципи права, тоді як другий стосується додаткових засобів з'ясування змісту міжнародно-правових норм, зокрема юридичної практики та доктрини [2, с. 26–27; 5].

У межах такого розуміння низка науковців проводить розмежування між матеріальними та формальними джерелами, при цьому матеріальні джерела не визнаються власне джерелами міжнародного права [3, с. 285; 5]. Основна увага при цьому зосереджується на формах зовнішнього вираження міжнародно-правових норм, що дозволяють ідентифікувати їх нормативний зміст і юридичну обов'язковість.

У вітчизняному підручнику «Міжнародне право. Основи теорії» В. Г. Буткевича, В. В. Мицика та О. В. Задорожного питання визначення джерел міжнародного права подається через огляд різних наукових підходів. Автори не зводять проблему до одного тлумачення, а показують, як це поняття пояснюється в працях учених-міжнародників, і водночас звертають увагу на наявність поглядів щодо матеріальних джерел поряд із формальними. Найпоширенішим вони вважають розуміння формальних джерел як реальних, доступних форм вираження міжнародного права, з яких спеціаліст може встановити юридично обов'язкові правила та застосувати їх до певної ситуації. Такий «матеріал» пропонується групувати за п'ятьма основними видами: 1) міжнародні угоди; 2) міжнародні звичаї; 3) рішення міжнародних судових та арбітражних інституцій; 4) наукові праці з міжнародного права; 5) рішення міжнародних органів та організацій. [4, с. 111].

Продовжуючи дослідження О. В. Ківець пише, що будь-яке джерело міжнародного права, незалежно від форми його закріплення, складається з двох елементів – конститутивного та суб'єктивного. До конститутивних елементів відносимо: текст міжнародного договору, практику держав, заявлення одностороннього акта. До суб'єктивних елементів відносимо: намір сторони бути зобов'язаною або у випадку норми *jus cogens* – зобов'язання суб'єкта, яке виникає поза його волею. Встановлено, що третім елементом виступає зміст джерела міжнародного права, який складають права та/або обов'язки учасників правовідносин, що регулюються цим джерелом. Ці три елементи у системі і є категорією «джерело міжнародного права» [5, с. 390].

Формальне розуміння джерел міжнародного права, закріплене, зокрема, у ст. 38 Статуту Міжнародного Суду ООН, яке сформувалося під впливом позитивістської традиції праворозуміння. У ньому джерела міжнародного права описуються насамперед як юридично визнані форми, у яких виражаються міжнародно-правові норми. До таких належать: а) міжнародні конвенції, загальні чи спеціальні, що встановлюють норми, прямо визнані сторонами спору; б) міжнародний звичай як доказ загальної практики, визнаної як право; в) загальні принципи права, визнані цивілізованими націями; г) з урахуванням положень статті 59 Статуту, судові рішення та доктрини найбільш кваліфікованих фахівців з публічного права різних країн як допоміжні засоби для визначення норм права [6].

Таким чином, під джерелами міжнародного права традиційно розуміють форми закріплення міжнародно-правових норм, у яких виражається узгоджена воля суб'єктів міжнародного права. До таких джерел належать міжнародні договори, міжнародний звичай, загальні принципи права, а також допоміжні засоби встановлення норм міжнародного права, зокрема рішення міжнародних судових установ і доктрина найбільш авторитетних фахівців з права.

Зазначені джерела мають самостійне значення у міжнародно-правовому регулюванні, водночас їх дія не обмежується виключно сферою міжнародних відносин. У випадках, коли держава бере на себе міжнародні зобов'язання, положення відповідних міжнародних договорів та загальновизнані норми міжнародного права підлягають реалізації у внутрішньому праві, у тому числі у сфері адміністративно-правового регулювання.

Для адміністративного права особливе значення мають ті джерела міжнародного права, які спрямовані на регулювання публічно-правових відносин, діяльності органів публічної влади, а також на забезпечення прав і свобод людини у взаєминах із публічною адміністрацією. У цьому зв'язку джерела міжнародного права слід розглядати не ізольовано, а у взаємозв'язку з нормами вітчизняного адміністративного права.

Система джерел адміністративного права охоплює сукупність форм, у яких закріплюються адміністративно-правові норми та які застосовуються для регулювання публічно-правових відносин.

У системі джерел адміністративного права України традиційно провідне місце займають Конституція України, закони та підзаконні нормативно-правові акти. Водночас Конституція України закріплює положення, відповідно до якого чинні міжнародні договори, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України, є частиною законодавства України. Це конституційне положення створює правові передумови для включення міжнародно-правових норм до системи джерел адміністративного права та їх застосування у сфері публічно-правових відносин.

Міжнародні договори України у сфері прав людини, доступу до публічної інформації, адміністративних процедур, захисту персональних даних, протидії корупції та інших суміжних сфер безпосередньо стосуються діяльності органів публічної влади. Вони встановлюють загальні правила поведінки, обов'язкові для держави, які надалі знаходять відображення у нормах вітчизняного адміністративного законодавства або застосовуються безпосередньо у випадках, передбачених законом. У такий спосіб міжнародні договори виступають одним із джерел формування адміністративно-правових норм.

Окрему групу джерел міжнародного права, що мають значення для адміністративного права, становлять загальновизнані принципи і норми міжнародного права. Вони закріплюють базові положення, пов'язані з повагою до прав і свобод людини, рівністю перед законом, недопущенням зловживання владними повноваженнями, доступом до ефективних засобів правового захисту. Зазначені принципи впливають на зміст адміністративно-правового регулювання опосередковано, через правотворчість та діяльність адміністративних судів, які при здійсненні адміністративного судочинства повинні дотримуватися загально визнаних норм і принципів міжнародного права.

Важливе місце серед джерел міжнародного права посідають рішення міжнародних судових установ, насамперед Європейського суду з прав людини. Практика цього Суду є обов'язковою для України та підлягає врахуванню при застосуванні норм національного законодавства. Рішення Європейського суду з прав людини містять правові висновки щодо змісту та обсягу прав і свобод, процесуальних гарантій, обов'язків держави у публічно-правовій сфері, що безпосередньо відображається на адміністративно-правових відносинах та діяльності органів публічної влади.

Разом із тим джерела міжнародного права не замінюють норми вітчизняного адміністративного права, а функціонують у взаємозв'язку з ними. Їх застосування потребує узгодження з положеннями Конституції України, законів та інших нормативно-правових актів. У цьому зв'язку особливого значення набуває з'ясування форм реалізації міжнародно-правових норм у сфері адміністративного права, зокрема через імплементацію у законодавстві, безпосереднє застосування або використання як орієнтира для тлумачення адміністративно-правових норм.

У зв'язку з чим можна зазначити, що джерела міжнародного права посідають самостійне місце в системі джерел адміністративного права та відіграють важливу роль у регулюванні публічно-правових відносин. Їх дослідження дозволяє глибше зрозуміти сучасні тенденції розвитку адміністративного права, особливості діяльності органів публічної влади та напрями вдосконалення вітчизняного адміністративного законодавства з урахуванням міжнародних зобов'язань України.

Отже, вплив джерел міжнародного права на адміністративне право України проявляється насамперед у сфері нормотворчої діяльності. Міжнародні договори, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України, а також загальновизнані міжнародно-правові принципи та стандарти враховуються під час розроблення і прийняття нормативно-правових актів, що регулюють публічно-правові відносини. Це зумовлено необхідністю приведення національного адміністративного законодавства у відповідність до міжнародних зобов'язань України, які впливають із участі держави у міжнародних договорах та міжнародних організаціях.

У правозастосовній діяльності органів публічної влади норми адміністративного права застосовуються з урахуванням положень міжнародних договорів України та загальновизнаних принципів міжнародного

права. Це проявляється під час підготовки й прийняття адміністративних актів, розгляду звернень фізичних і юридичних осіб, здійснення контролю та нагляду, проведення адміністративних процедур і застосування заходів адміністративного примусу. Водночас функціонування публічної адміністрації має ґрунтуватися на міжнародно визнаних стандартах доброго урядування, які визначають вимоги до організації її діяльності, якості надання адміністративних послуг і способів реалізації повноважень у публічно-правових відносинах, з урахуванням міжнародних зобов'язань України та орієнтації на належний рівень забезпечення прав і свобод людини.

Значну роль джерела міжнародного права відіграють у сфері адміністративного судочинства. Під час розгляду адміністративних справ суди використовують положення міжнародних договорів і міжнародно-правові стандарти для тлумачення норм вітчизняного права та для перевірки, чи відповідають рішення, дії або бездіяльність органів публічної влади міжнародним зобов'язанням України та міжнародним стандартам у сфері прав людини.

Висновки. Отже, підсумовуючи вищенаведене слід зазначити, що джерела міжнародного права належать до системи джерел адміністративного права України у тій частині, у якій вони закріплені або визнані національним правом. Для адміністративного права практичне значення мають, передусім, чинні міжнародні договори України та практика Європейського суду з прав людини у справах, що стосуються публічно-правових відносин. Їх наявність впливає на зміст адміністративно-правових норм і на порядок діяльності органів публічної влади, оскільки адміністративна діяльність публічної адміністрації має відповідати зобов'язанням, прийнятим Україною.

У діяльності органів публічної влади міжнародні норми враховуються під час застосування адміністративного законодавства у сферах, де прямо встановлені вимоги щодо прав і свобод людини, доступу до інформації, захисту персональних даних, протидії корупції та гарантій належної адміністрації тощо. У адміністративному судочинстві міжнародні норми, а також принципи використовуються для тлумачення адміністративних норм і для оцінки рішень, дій або бездіяльності органів публічної влади. Реалізація міжнародних норм у адміністративному праві здійснюється шляхом імплементації у законодавстві та застосування у випадках, передбачених законом.

Список використаних джерел:

1. Briggs H. *The Law of Nations*. 2nd ed. New York, 1952. 984 p.
2. Schwarzenberger G. *International Law: International Law as Applied by International Courts and Tribunals*. Vol. 1. 3rd ed. London, 1957. P. 948. URL: https://archive.org/details/internationallaw0002schw_n1b5/page/n5/mode/1up
3. Tammes A. J. P. *Decisions of International Organs as a Source of International Law*. *International Relations*. 1958. Vol. II. Issue 151. P. 261–364.
4. Буткевич В. Г., Мицик В. В., Задорожній О. В. *Міжнародне право. Основи теорії* : підручник / за ред. В. Г. Буткевича. Київ : Либідь, 2002. 608 с.
5. Київець О. В. *Джерела міжнародного права* : дис. ... д-ра юрид. наук : 12.00.11 «Міжнародне право» / Ін-т законодавства Верховної Ради України. Київ, 2012. 460 с.
6. Статут Організації Об'єднаних Націй і Статут Міжнародного Суду ООН : від 26.06.1945. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_010#Text

Дата першого надходження статті до видання: 20.01.2026

Дата прийняття статті до друку після рецензування: 20.02.2026

Дата публікації (оприлюднення) статті: 23.03.2026